

МАРШРУТ «АНТИЧНИЙ СВІТ» В ПАРКУ «СОФІЙКА» В УМАНІ. МІФОЛОГІЯ ТА СИМВОЛІКА АНТИЧНИХ ОБРАЗІВ В ОЗЕЛЕНЕННІ МІСТ УКРАЇНИ

А. О. КАДУРІНА, доцент, кандидат архітектури

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Статтю присвячено аналізу символіки та міфологічної складової маршруту «Античний світ» в парку «Софіївка» в Умані. Детально вивчено міфологічний та символічний контекст кожного елемента маршруту садово-паркового комплексу. Проаналізовано з якою метою в озелененні міст України в XVIII – XIX ст. підіймалася тема античної спадщини.

Ключові слова: парк «Софіївка», Умань, символіка, античні образи, парки України, Одеса, XVIII – XIX ст.

Постановка проблеми. Період кінця XVII–XVIII століття традиційно окреслюють як добу Просвітництва, що характеризувалася зростанням інтересу до науки, мистецтва та раціонального переосмислення культурного простору. У цей час садово-паркові ансамблі набувають функції своєрідного репрезентативного наративу про їхніх власників: вони відображали рівень освіченості, естетичні уподобання та соціальний статус замовників. У цьому контексті парк «Софіївка» поставав не лише демонстрацією матеріального достатку подружжя Потоцьких, а й виявом їхньої причетності до інтелектуальних і духовних цінностей епохи. Популярною була антична тема, яка відображала освіченість та зацікавленість власників парку долями давніх цивілізацій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням проєктування садово-паркових комплексів в англійських традиціях пейзажних парків приділена увага в трудах: Кучерявого В. П. [1], Кемпбелла Дж. [2], Панченко Т. Ф. [3]. Історичні довідки щодо Черкащини, зокрема Умані XVIII – XIX ст. та особливості формування садово-паркового ансамблю «Софіївка» в Умані можна дослідити в роботах: Ярцун Ю. О. [4], Мінової І. [5], Косенко І. С. [6], Кравченко О. О., Міщенко М. С., Белоусової Н. В. та ін. [7]. Міфи Стародавньої Греції детально розібрано в книгах: Кун М. А. [8] та Гловацької К. [9]. Семантичні основи, аналіз знаків та символів в світовій практиці представлено в роботах: Міранди Брюс-Мітфорд [10], Марка О’Доннелла [11], Адріана Фрутігера [12]. На сьогодні існує багато трудів стосовно дослідження парку «Софіївка» в Умані. Співвіднесення реальних елементів парку «Софіївка» та їх міфологічних прототипів розкрито у книгах Косенка І. С. [6]. При цьому об’єкти описані у послідовності загального туристичного маршруту. Однак на сьогоднішній день відсутні дослідження, що дозволяють об’єднати різнопланові елементи парку в окремі тематичні групи, пояснити саме цей вибір античних персонажів та богів, систематизувати та

структурувати дуже складне, багаторівневе смислове навантаження парку з погляду символіки.

Методика досліджень. У науковому дослідженні використовуються методи бібліографічних та натурних досліджень, методи аналогій, синтезу і аналізу та історичний метод.

Метою дослідження є аналіз маршруту «Античний світ» в парку «Софіївка» в Умані з точки зору символіки та міфології, а також місця античних образів в озелененні міст України. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

1. Дослідити історію створення парку «Софіївка» в Умані;
2. Виявити основні тематичні маршрути парку;
3. Виділити об'єкти в парку, причетні до тематики маршруту «Античний світ»;
4. Проаналізувати кожен елемент маршруту з точки зору символіки та міфології;
5. Проаналізувати як и для чого антична тема представлялася взагалі в озелененні міст України XVIII–XIX ст.

Результати дослідження. Кінець XVIII століття відзначався поживанням економічних зв'язків із країнами Західної Європи, що створило передумови для активного будівництва садів і паркових комплексів дворянською елітою [2]. Розширення торгівлі забезпечувало поміщикам фінансові ресурси для інвестицій у розкішні предмети та масштабні архітектурно-ландшафтні проєкти. Водночас суттєвим чинником, який сприяв реалізації великих садово-паркових ансамблів, залишалася можливість використання примусової праці кріпаків, що значною мірою визначало соціально-економічні умови створення таких об'єктів [4, 5].

Парк «Софіївка» в Умані було закладено у 1796–1800 роках за ініціативою Станіслава Щенсного Потоцького. Урочисте відкриття ансамблю приурочили до іменин його дружини Софії, яка слугувала графові музою та натхненницею; шлюб подружжя був укладений у 1798 році після складних життєвих обставин. Автором проєкту та головним архітектором став Людвіг Метцель, племінник Потоцького, який втілював у ландшафтній структурі парку характерні для епохи Просвітництва естетичні й філософські ідеї [6].

Величезне розмаїття елементів та споруд у парку було можливим завдяки головному принципу англійських парків – ефекту несподіванки та величезної території. Цей «фокус» видів, що несподівано відкриваються, прийшов у пейзажні парки Європи та Росії з Китаю, разом з модою на китайські альтанки в саду. Тільки замість зигзагоподібних китайських містків у європейських садах використовувалися криволінійні доріжки, з кожного повороту яких відкривалися нові види. Важливу роль при спогляданні краси парку грав настрій глядачів, які мали вдаватися до меланхолії та роздумів про долі стародавніх цивілізацій [2, 3].

У дендропарку «Софіївка» простежується концептуальна спадкоємність із традиціями класичного англійського ландшафтного парку, зокрема у домінуванні тематичних мотивів подорожей, історичної пам'яті та рефлексій щодо давнини, а також у вшануванні перебування видатних постатей. Значне місце посідає тема родинних подій у сім'ї Потоцьких, що виявляється у

трактуванні парку як символу високого рівня освіченості, культурного розвитку та духовних орієнтирів його власників [1].

У композиційній структурі «Софіївки», поряд із характерними рисами англійського пейзажного стилю, відокремлюються чотири ключові тематичні лінії, пов'язані з Античністю, що зумовлено грецьким походженням Софії Потоцької. До них належать: репрезентація античного світу через міфологічні образи, мотиви суперечки про «прекрасну» та події Троянської війни, наратив подорожей Одиссея, а також тема кохання як наскрізна ідейна домінанта. Таким чином, цей рівень формування образу парку можна умовно розділити на чотири тематики: античний світ у міфах, «Одіссея» та «Іліада» Гомера, тема романтичного кохання [6, 7].

Перший шар елементів ландшафту нас ніби запрошує у світ античності. Тут зачіпаються одночасно географічна, історична та міфологічна складові. До складу обраного маршруту входять такі об'єкти, як: Тарпейська скеля, Кавказька скеля, грот Тантала, Долина гігантів, бюст Платона, погруддя Аристотеля, Критський лабіринт, Єлисейські поля, Бюст Сократа, Темпейська долина, Ахеронтійське озеро, річка Ахеронт, фонтан «Семіструй», гора Парнас та тераса Муз, фонтан «Змія» (рис. 1).

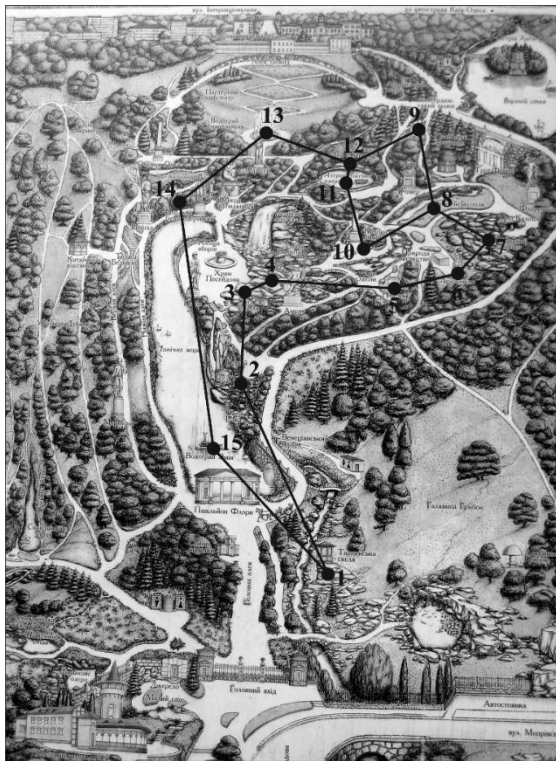

Рис. 1. Маршрут «Античний світ»:

1. Тарпейська скеля. 2. Кавказька скеля. 3. Грот Тантала. 4. Долина гігантів. 5. Бюст Платона.
6. Погруддя Аристотеля. 7. Критський лабіринт. 8. Єлисейські поля. 9. Бюст Сократа.
10. Темпейська долина.
11. Ахеронтійське озеро. 12. Річка Ахеронт. 13. Фонтан «Семіструй».
14. Гора Парнас та тераса Муз.
15. Фонтан «Змія».

Більшість елементів маршруту виступають символом кари за злочини проти свого народу і волі богів. Проаналізуємо детально кожен з них. Неподалік входу, на головній алеї знаходиться Тарпейська скеля (рис. 2), прообразом якої послужила південно-західна стіна Капітолійської фортеці Стародавнього Риму.

Тарпейська скеля отримала свою назву у зв'язку з тим, що древні римляни скидали з неї засуджених до страти за найтяжчі злочини, а зрада, яка символізувала Тарпея, була у системі римських цінностей найтяжчим злочином

[8]. Під цією скелею, за легендою, загинула Тарпея, яка відкрила ворота сабінянам замість того, що «носилося на лівій руці». Але разом із золотими браслетами зрадниця отримала всі щити ворогів, під вагою яких померла і була скинута зі скелі (стіни). В парку Софієвка Тарпейська скеля символізує: осуд зради, покарання за підступність, контраст між красою природи та темою людських провин, моральне застереження. У композиційній драматургії парку ця скеля задає напружений, суворий мотив, який готує відвідувача до подальших міфологічних сюжетів.

Дещо вище розташована Кавказька скеля (рис. 3), пов'язана з міфом про Прометея, жорстоко покараного богами за те, що приніс людям вогонь.

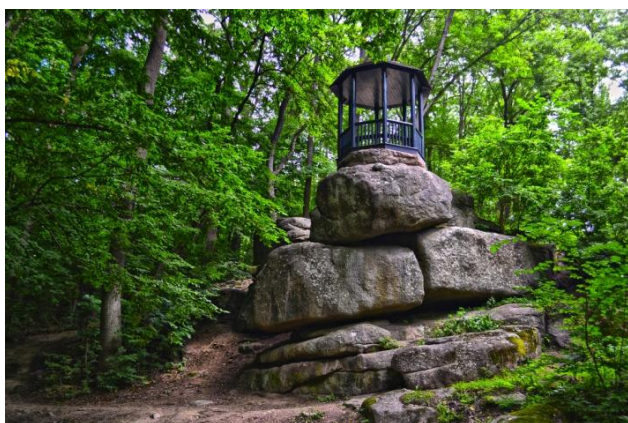

Рис. 2. Тарпейська скеля – символ небезпечності зради

Рис. 3. Кавказька скеля – символ самопожертви

Прометей – один із титанів у давньогрецької міфології, захисник людей від свавілля богів. За найдавнішою версією міфу, Прометей викрав вогонь у Гефеста, забрав з Олімпу і передав його людям. Він зробив це, приховавши іскру в порожньому стеблі очерету і показав людям, як зберігати вогонь, присипаючи золою.

У тлумаченні він винайшов «вогневі палички», від яких спалахує вогонь. За викрадення вогню Зевс наказав Гефесту прикувати Прометея до скелі Кавказьких гір. Прикутий Прометей був приречений на безперервні муки – орел, що знову і знову прилітав, викльовував його печінку, яка в нього, безсмертного, знову відростала. Ці муки тривали протягом усього героїчного століття, за різними античними джерелами від кількох століть до 30 тисяч років (за Есхілом), поки Геракл не вбив стрілою орла і не звільнив Прометея. Сталося це незадовго до Троянської війни. Прометей вказав Гераклові дорогу до Гесперид. В подяку той убив орла стрілою з лука і переконав Зевса вгамувати гнів. Коли Зевс звільнив Прометея, він окував у нього один палець каменем від скелі і залізом, з того часу люди носять кільця [8, 9]. Образ Кавказької скелі в парку – це символ самопожертви заради людства, незламності духу, боротьби з долею та богами, ідеї просвітлення та вогню знань. У ландшафтній композиції скеля підкреслює романтичний героїзм і моральну велич.

Пройшовши трохи далі, можна побачити грот Тантала (рис. 4), покараного богами за розголошення таємних рішень богів людям. Як улюбленець богів Тантал мав доступ до їхніх порад і бенкетів. Він запишався і за образу, завдану

богам, був скинутий до Аїда. За однією версією переказу, він розголосив таємні рішення Зевса або розповідав людям містерії богів, за іншою – викрав зі столу богів нектар і амброзію, щоб дати їх скуштувати друзям. По третій – вчинив клятвозлочин, щоб опанувати золотого собаку, викраденого для нього з храму Зевса. Тантал приніс хибну клятву, що не брав у Пандарея золотого собаку Зевса, за це Зевс убив його блискавкою і навалив йому на голову гору Сіпіл. Нарешті, є міф, згідно з яким Тантал, відчуваючи всезнання богів, убив свого сина Пелопа, приготував блюдо з його м'яса і подав його бенкетуючим богам. Ті одразу зрозуміли задум Тантала і воскресили вбитого. Він залишився, щоправда, без лопатки, яку в неувважності з'їла Деметра, занурена в смуток за своєю зниклою дочкою Персефоною [8]. Потрібно сказати, що гроти, один із найпопулярніших елементів пейзажних парків, були покликані змусити людину задуматися про щось глибоке та філософське. В Англії існував цікавий звичай – селити в одному з гrotів парку пустельника, на якого приходили помилуватися гості господарів, щоб перейнятися духом старовини та меланхолії. Кожен гrot мав викликати різні відтінки почуттів. Так друга назва гrotа Тантала – «гrot страху та сумнівів». В гrotі Тантала ми бачимо символіку нескінченного страждання, покарання за гординю, марність людських спроб протистояти законам богів, відчуття тривоги й містики в парковій композиції [10]. У парку гrot передає атмосферу таємничості й фатальності, що гармонує з романтичним стилем «Софіївки».

Поруч знаходиться Долина гігантів (рис. 5) з шаленим нагромадженням величезного каміння, що зображує підсумок битви Олімпійських богів і Титанів.

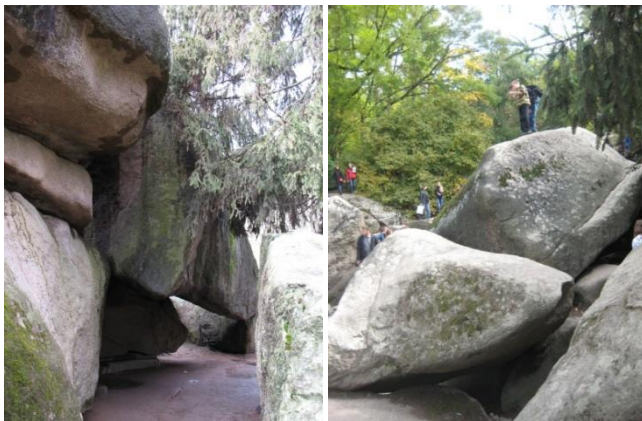

Рис. 4. Грот Тантала – символ невтамованих бажань

Рис. 5. Долина гігантів – символ боротьби хаосу та космосу (титанів та олімпійських богів)

Олімпійці здобули перемогу, і всі титани були перетворені на величезне каміння. «Титаномохія» або війни титанів у давньогрецькій міфології – битва богів-олімпійців з титанами, серія битв протягом десяти років у Фессалії між двома таборами божеств. Титаномохія також відома як Битва титанів чи Битва богів. Поле битви знаходилося між горами Отріс та Олімп у Фессалії. Олімпійці здобули перемогу за допомогою циклопів та гекатонхейрів. Названа так долина завдяки міфу про гігантів, які кинули виклик олімпійським богам і були покарані. Долина уособлює: сили природи, що перевищують людину, марність бунту

проти вищого порядку, грандіозність та велич ландшафту. Долина гігантів створює відчуття широти, могутності й драматичної боротьби, що перегукується з античними мотивами всього парку.

Далі проглядається Темпейська долина (рис. 6), прототипом якої служить однойменна територія в Греції, затиснута між горою Олімп і Оссою, з річкою Пеней, що протікає. Темпейська долина в Греції вважалася одним із найгармонійніших і найпоетичніших місць еллінського світу. Її пов'язували з богом Аполлоном і музами. У «Софіївці» вона символізує ідеалізовану красу природи, гармонію та спокій, які підкреслюють античний дух парку. Слідуючи першим маршрутом, присвяченим античному світу, ми зустрічаємо скульптури давньогрецьких філософів: Платона (рис. 7), Аристотеля (рис. 8) та Сократа (рис. 9).

Рис. 6. Темпейська долина – символ спокою і краси

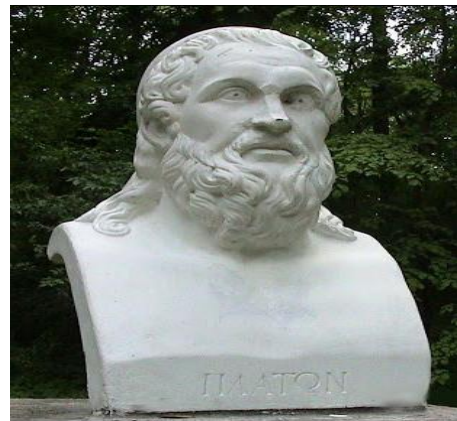

Рис. 7. Бюст Платона – символ ідеалізму

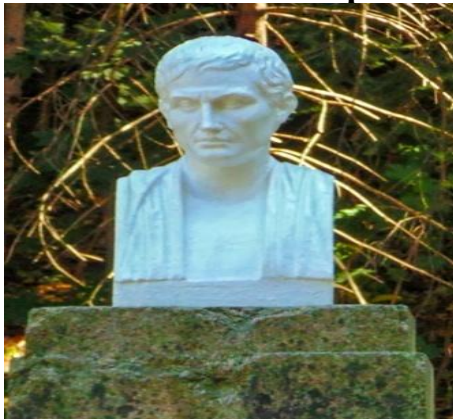

Рис. 8. Погруддя Аристотеля – символ раціоналізму

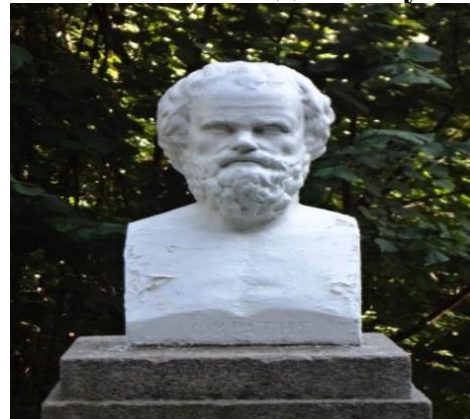

Рис. 9. Бюст Сократа – символ мудрості та самопізнання

Це дуже символічно, оскільки вони вели філософські бесіди зі своїми учнями на тлі парків під час приємних прогулянок. Вони символізують давню філософську мудрість та уявлення про світобудову [1].

Бюст Платона символізує ідеалістичну філософію, ідею світу вищих непорушних форм, до яких людина прагне через мудрість і моральне вдосконалення. У контексті парку це підкреслює тему пошуку істини, духовного піднесення та гармонії між людиною і природою. Погруддя Аристотеля уособлює раціональне, наукове пізнання світу, логіку, практичний підхід до

філософії. В композиції парку Аристотель доповнює Платона як представник земної, раціональної мудрості, створюючи символічну рівновагу між ідеалізмом і емпіризмом. Бюст Сократа символізує: етичну мудрість, мистецтво самопізнання та діалогу; ідею «Пізнай самого себе»; моральну чистоту та прагнення до істини через сумнів і запитання. У поєднанні з Платоном і Аристотелем бюст Сократа створює філософський трикутник, який підкреслює інтелектуальний і духовний зміст парку. Однак ці скульптури не автентичні. Вони були привезені до парку в 1957 р. з Уманського краєзнавчого музею, до якого потрапили після революції 1917 р. з парку графа Шувалова [6].

Поруч із бюстами античних філософів знаходиться дві найцікавіші території: Критський лабіринт (рис. 10), викладений з каменів і присвячений міфу про Мінотавра та Єлисейські поля (рис. 11).

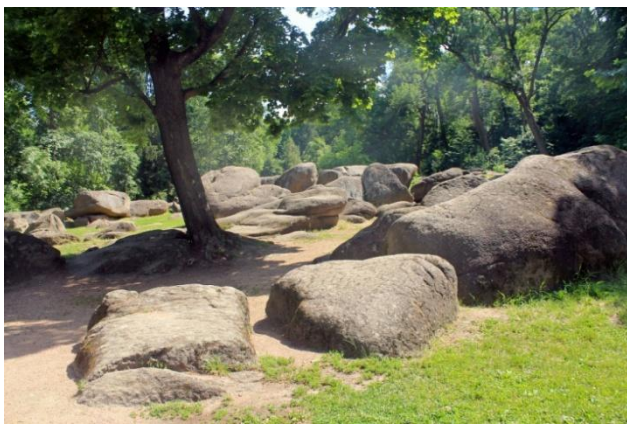

Рис. 10. Критський лабіринт – символ пошуку істини

Рис. 11. Єлисейські поля – символ миру і благополуччя

Критський лабіринт символічно виражає шлях людини до себе, до істини, до таємниці. Критський лабіринт – це відсилання до міфу про Мінотавра та подвиг Тесея [8]. У парку він символізує життєвий шлях, сповнений випробувань, плутанини та необхідності вибору, духовне випробування, проходження якого веде до внутрішнього оновлення, перемогу розуму та мужності над хаосом і страхом [11]. Єлисейські ж поля уособлюють уявлення про рай, місце відпочинку від мирських турбот. Французи запозичили цю назву у давніх греків, у міфах яких це – прекрасні луки, квіткові галявини, оточені лісом, де можна відпочити та насолодитися природою. Обидва об'єкти запрошують глядача відмовитися від мирської метушні та подумати про щось духовне, піднесене.

Біля входу на Єлисейські поля створена філософськи осмислена скульптура «Природа та мистецтво» (рис. 12), що зображує два камені природної та обробленої форми. Вона символічно протиставляє божественні та людські твори, змушуючи замислитись і поглянути на божественний світ природи більш усвідомлено та з пієтетом. Єлисейські поля (Елізіум) у грецькій міфології — це царство блаженних душ [8]. У «Софіївці» вони символізують: райський простір, місце спокою та гармонії, ідеалізоване завершення життєвої дороги, куди веде шлях мудрої та чеснотливої людини, естетичний образ щастя, до якого прагне душа.

Ще один символічний кордон проводить Ахеронтійське озеро (рис. 13), яке розділяє світ живих та світ мертвих.

Рис. 12. Композиція «Природа та мистецтво» – символ єдності людини та Всесвіту

Рис. 13. Ахеронтійське озеро – символ переходу та духовного очищення

Цікаво, що Іонічне море (нижній ставок), символ життя, утворюється водами рік з царства Аїда, що несуть символіку смерті та забуття. Це річки: Стікс (мертвих), Мнемосіна (пам'яті), Кокіта (плачу), Флегетон (вбивць), Літа (забуття) і Ахеронт (переходу) (рис. 13А) [8, 9]. Назву озера взято від міфологічної річки Ахерон – однієї з рік царства мертвих у грецькій міфології. Озеро символізує межу між світом живих і світом мертвих, алегорію переходу, роздумів і містичного напівтемрявового простору. Річка Ахеронт у міфах слугувала шляхом, яким душі вирушали до Аїда. У «Софіївці» це символ мандрівки людської душі, невідворотності часу, прихованої глибини буття. Вона посилює драматичний та таємничий настрій Ахеронтійського озера.

Символіка числа струменів у фонтані «Семиструйка» (рис. 14), в який впадають річки, біля партерного амфітеатру, зводиться: за першою версією до підземних річок царств Аїда, а за другою – до міфу «Семеро проти Фів» (за кількістю воріт у Фівах і штурмуючих).

Рис. 13 А. Річка Ахеронт – символ життєвого шляху

Рис. 14. Фонтан «Семіструй» – символ семи мистецтв, гармонії світу

Число «7» вважалося у піфагорійців священним, та символізувало єднання Неба і Землі, матеріального та духовного начал [12]. Фонтан «прикрашений»

сімома променями-струменями води. Число сім у античності та в європейській культурі асоціюється з досконалістю, цілісністю та космічним порядком (сім муз, сім небесних сфер, сім мудреців).

Отже, фонтан символізує гармонію світу та завершеність буття. Іонічне море (нижній став) замикає гора Парнас з терасою Муз (рис. 15). Парнас вважався священною горою Аполлона та місцем перебування муз, символізуючи незгасне світло мистецтва та натхнення. Гора Парнас у Греції – священна гора Аполлона, оселя муз і центр натхнення для поетів.

У парку ці об'єкти символізують тріумф мистецтва, творчого духу та поетичного натхнення. Тераса Муз – це уособлення мистецтв, що надихають людину та підносять її над буденністю [6]. І, нарешті, останнім пунктом першого маршруту є фонтан «Змія» (рис. 16), який символізує саме життя, безсмертя, води, що несуть родючість та процвітання.

Рис. 15. Гора Парнас та тераса Муз – символ творчості та натхнення

Рис. 16. Фонтан «Змія» – символ знань та мудрості

Змія в античній культурі була багатозначним символом: мудрості, сили, оновлення (через линяння), а іноді й прихованої небезпеки. У «Софіївці» фонтан у формі змії може символізувати таємничість, первісні сили природи, циклічність життя, а також охоронну функцію – змія як хранитель території [10, 11].

Античні мотиви в озелененні інших міст України виражалися найчастіше за допомогою копій скульптур з античної тематики. Так в Одесі, величезну популярність здобули дві скульптурні композиції, створені за античними міфами. Перш за все, це композиція «Амур і Психея» (рис. 17). Вона виступає символом перемоги кохання над перешкодами, поєднання духовного (Психея – душа) та тілесного (Амур – бажання), випробувань, через які проходить душа заради вищої гармонії. У мистецтві ця пара традиційно символізує ідеалізовану любов, ніжність, вірність та духовне просвітлення. В Одесі в різний час існувало кілька копій відомої композиції Антоніо Канови «Амур і Психея». Найбільш відома з них знаходиться зараз в Палє Роялі. Для Одеси, міста, що формувалося як «європейська перлина Чорного моря», композиція «Амур і Психея» стала знаком вишуканості та європейського смаку, проявом неокласичної моди, метафорою молодого, красивого, «закоханого у життя» міста. Неподалік, перед

портиком Археологічного музею ми можемо побачити скульптурну композицію «Лаокоон з синами» (рис. 18) [13].

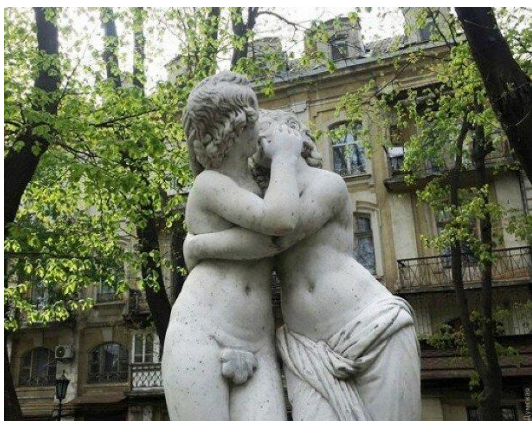

Рис. 17. Скульптура «Амур та Психея». Одеса. Символ любові

Рис. 18. Скульптурна композиція «Лаокоон з синами». Одеса. Символ поваги до античного мистецтва

Оригінальна скульптура елліністичного періоду символізує: трагізм людської боротьби з долею, засліпленість і приреченість, покарання за прозорливість (Лаокоон попереджав троянців про дерев'яного коня). Це одна з найвиразніших композицій, що втілює контраст між людською волею та вищою силою. Для міста «Лаокоон» уособлював: велич античного спадку, драматичність і напруження античної історії, прагнення Одеси бути «музеєм під відкритим небом», як Рим чи Неаполь.

У добу Просвітництва античність виступала: першоджерелом демократії, зразком гармонійних форм, символом раціональності, порядку і краси. Встановлення античних копій у парках вважалося оздобленням міста «в дусі великих культур». Освіченість у XVIII–XIX ст. означала знання Гомера, Вергілія та Плутарха. Скульптури ставили не тільки для краси, а і для «виховання смаку» городян. «Амур і Психея» в Одесі – символ любові, гармонії та європейської вишуканості. «Лаокоон з синами» – символ трагізму, сили та поваги до античного мистецтва.

Антична тематика в міському озелененні XVIII–XIX ст. стала популярною через моду на класицизм, культ античної освіти, бажання створювати «європейські» міста та підкреслювати культурний статус через копії античних шедеврів.

Висновки. 1. Парк «Софіївка» в Умані було створено у 1796 – 1800 роках за ініціативою Станіслава Щенсного Потоцького за проектом архітектора Людвіга Метцеля;

2. Основними тематичними маршрутами парку «Софіївка» є: 1. Маршрут пам'яті та мандрівок, 2. Античний світ, 3. Суперечка про найпрекраснішу. Троянська війна, 4. Мандрівки Одиссея, 5. Тема любові.

3. Головними об'єктами маршруту «Античний світ» виступають: Тарпейська скеля, Кавказька скеля, Грот Тантала, Долина гігантів, Бюст Платона, Погруддя Аристотеля, Критський лабіринт, Єлисейські поля, Бюст

Сократа, Темпейська долина, Ахеронтійське озеро, річка Ахеронт, Фонтан «Семіструй», Гора Парнас та тераса Муз, Фонтан «Змія».

4. Кожен елемент маршруту з точки зору символіки та міфології означає:

- Тарпейська скеля. У стародавньому Римі Тарпейська скеля була місцем скидання зрадників та злочинців. У парку символізує небезпечність зради, непостійність людської долі та моральний осуд.

- Кавказька скеля. Образ Кавказу пов'язаний із міфом про Прометея, прикутого до скелі Зевсом за дарування людям вогню. Символізує самопожертву, страждання заради прогресу та нескореність духу.

- Грот Тантала. Тантал – герой, приречений у підземному царстві на вічне муки голоду й спраги. Грот уособлює кару за зухвалість перед богами, марні прагнення, невтамовані бажання.

- Долина гігантів. Гіганти – міфічні істоти, які повстали проти богів Олімпу. Долина уособлює боротьбу хаосу й космосу, суперечність людини зі світом, а також велич творіння природи.

- Бюст Платона. Платон символізує ідеалістичну філософію, світ вічних ідей, пошук гармонії й надчуттєвої істини.

- Погруддя Аристотеля. Аристотель – філософ раціонального пізнання, логіки та емпіричного методу. Його присутність поруч із Платоном підкреслює єдність двох способів пізнання – ідеалізму та реалізму.

- Критський лабіринт. Відсилає до міфу про Мінотавра й лабіринт, побудований Дедалом. Символізує шлях випробувань, пошук істини, перемогу розуму над хаосом.

- Єлисейські поля. У грецькій традиції – райські оселі праведників. У парку це зона гармонії, що уособлює ідеальний простір, мир і благополуччя, нагору духовних пошуків.

- Бюст Сократа. Сократ – символ мудрості, самопізнання, пошуку істини через діалог. В парку формує філософський трикутник разом із Платоном і Аристотелем.

- Темпейська долина. Долина Темпе у Фессалії вважалася місцем особливої краси, присвяченим Аполлону та німфам. У Софіївці втілює гармонію природи, естетичний ідеал античності, спокій і красу.

- Ахеронтійське озеро. Ахеронт – ріка смутку, через яку тіні переходили в царство мертвих. Озеро символізує межу між світами, перехід, духовне очищення.

- Річка Ахеронт. Продовжує мотив подорожі в підземний світ. У контексті парку представляє алегорію життєвого шляху, найглибших роздумів про буття і смерть.

- Фонтан «Семіструй». Символізує повноту життя, стихійну міць води, а також може бути алегорією семи мистецтв або семи джерел енергії світу. Назва вказує на струмені, що розходяться в різні боки, створюючи образ світового руху.

- Гора Парнас і тераса Муз. Парнас – священна гора Аполлона і Муз, центр мистецтв і поезії. На терасі Муз уособлено натхнення, творчість, розквіт культури. Це одна з найвищих символічних точок парку – вершина духовного розвитку.

- Фонтан «Змія». Змій у античній традиції – багатозначний символ: охоронець підземних скарбів, знання і мудрість, потужна природна сила. Фонтан акцентує зв'язок людини з природною енергією і символізує трансформацію.

5. У добу Просвітництва античність виступала символом раціональності, порядку, краси і гармонійності форм. В XVIII–XIX ст. антична тематика в озелененні міст відображала культ античної освіти, бажання підкреслювати високий культурний статус через копії античних шедеврів та античні алегорії і міфи, прагнення створювати «європейські» міста.

Античний маршрут у парку «Софіївка» (Умань) – це цілісна художньо-міфологічна концепція, створена наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Архітектурні споруди, гроти, водойми та скульптури об'єднані символами античної культури, філософії та міфології. Його основна ідея – подорож людини крізь випробування до гармонії, за зразком античного героя. Античний маршрут у «Софіївці» та взагалі використання античної тематики в озелененні міст – це алегорія шляху людини, яка проходить через хаос і небезпеку, пізнає світ і себе, долає «внутрішній лабіринт» і приходить до гармонії, краси та любові.

Література:

1. Кучерявий В. П. Історія ландшафтної архітектури : підручник. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 702 с.
2. Campbell G. A. Short History of Gardens. Oxford : Oxford University Press, 2017. 229 с.
3. Панченко Т. Ф. Теоретичні основи ландшафтної архітектури : [конспект лекцій]. Київ : КНУБА, 2021. 132 с.
4. Ярцун Ю. О. Дозвілля уманської шляхти у XIX ст. *Уманська старовина*. 2016. № 2. С. 101–107.
5. Мінова І. Умань епохи Потоцьких : до 400-річчя першої писемної згадки. *Уманська зоря*. 2016. № 36. С. 8.
6. Косенко І. С. Дендрологічний парк «Софіївка» : монографія. Умань : Пронікс, 2003. 233 с.
7. Культурно-рекреаційно-соціальна Черкащина : довідник / О. О. Кравченко, М. С. Міщенко, Н. В. Белоусова та ін.; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Візаві, 2021. 281 с.
8. Кун М. А. Легенди і міфи Давньої Греції. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 448 с.
9. Гловацька К. Міфи Стародавньої Греції. Київ : РМ видавництво, 2023. 128 с.
10. Bruce-Mitford Miranda. Signs & Symbols. An Illustrated Guide to Their Origins and Meanings. London : Dorling Kindersley, 2019. 352 с.
11. O'Donnell M., Airey R., Craze R. Illustrated Encyclopedia of Signs, Symbols & Dream Interpretation. London : Lorenz Books, 2022. 512 с.
12. Frutiger A. Signs and Symbols. Their Design and Meaning / translated by Andrew Bluhm. 1928. 360 с.
13. Волокин Є. О., Паларієв О. А. Історія Одеси в пам'ятниках і скульптурах : альбом. Одеса : Чорномор'я, 2020. 162 с.

References:

1. Kucheravyyi, V. P. (2018). *History of landscape architecture*. Lviv, Novyi Svit-2000, 702 p. [in Ukrainian].

2. Campbell, G. A. (2017). *Short history of gardens*. Oxford, Oxford University Press, 229 p.
3. Panchenko, T. F. (2021). *Theoretical foundations of landscape architecture: Lecture notes*. Kyiv, KNUBA, 132 p. [in Ukrainian].
4. Yartsun, Yu. O. (2016). Leisure of the Uman nobility in the 19th century. *Uman Antiquity*, 2, 101–107. [in Ukrainian].
5. Minova, I. (2016). Uman in the era of the Potocki family: To the 400th anniversary of the first written mention. *Uman Star*, 36, 8. [in Ukrainian].
6. Kosenko, I. S. (2003). *Dendrological park "Sofiyivka"*. Uman, Proniks, 233 p. [in Ukrainian].
7. Kravchenko, O. O., Mishchenko, M. S., Bielousova, N. V., et al. (2021). *Cultural-recreational-social Cherkasy region*. Uman, Vizavi, 281 p. [in Ukrainian].
8. Kun, M. A. (2002). *Legends and myths of Ancient Greece*. Kyiv, Akademiia Publishing Center, 448 p. [in Ukrainian].
9. Hlovatska, K. (2023). *Myths of Ancient Greece*. Kyiv, RM Publishing, 128 p. [in Ukrainian].
10. Bruce-Mitford, M. (2019). *Signs and symbols: An illustrated guide to their origins and meanings*. London, Dorling Kindersley, 352 p.
11. O'Donnell, M., Airey, R., Craze, R. (2022). *Illustrated encyclopedia of signs, symbols & dream interpretation*. London, Lorenz Books, 512 p.
12. Frutiger, A. (1928). *Signs and symbols: Their design and meaning*. 360 p.
13. Volokyn, Ye. O., Palariiev, O. A. (2020). *History of Odesa in monuments and sculptures: Album*. Odesa, Chornomoria, 162 p. [in Ukrainian].

Annotation

Kadurina A. O.

The «Ancient World» route in Uman Sofiyivka Park. Mythology and symbolism of ancient images in the landscaping of Ukrainian cities.

The late eighteenth century was marked by an intensification of economic ties with Western European countries, which created the conditions for active construction of estates and park complexes by the noble elite. The "Sofiyivka" Park in Uman was established in 1796–1800 at the initiative of Stanisław Szczęśny Potocki and according to the design of architect Ludwig Metzel. The main thematic routes of Sofiyivka Park include: the Route of Memory and Journeys, the Classical (Ancient) World, the Dispute over the Most Beautiful, the Trojan War, the Journeys of Odysseus, the Theme of Love.

The principal objects along the "Classical World" route are: the Tarpeian Rock, the Caucasian Rock, the Grotto of Tantalus, the Valley of the Giants, the Bust of Plato, the Bust of Aristotle, the Cretan Labyrinth, the Elysian Fields, the Bust of Socrates, the Tempe Valley, the Acherontic Lake, the River Acheron, the "Seven-Jet" Fountain, Mount Parnassus and the Terrace of the Muses, and the "Serpent" Fountain. Each element of the route carries symbolic and mythological meaning:

- Tarpeian Rock. In ancient Rome, the Tarpeian Rock served as a place for executing traitors and criminals. In the park it symbolizes the danger of betrayal, the instability of human fate, and moral condemnation.

- Caucasian Rock. The image of the Caucasus is associated with the myth of Prometheus, chained to a rock by Zeus for giving fire to humankind. It symbolizes self-sacrifice, suffering for the sake of progress, and the indomitable spirit.

• *Grotto of Tantalus.* Tantalus, condemned to eternal hunger and thirst in the underworld, represents punishment for defiance of the gods, futile striving, and insatiable desire.

• *Valley of the Giants.* The giants – mythological beings who rebelled against the Olympian gods – embody the struggle between chaos and cosmos, the human conflict with the world, and the grandeur of natural creation.

• *Bust of Plato.* Plato symbolizes idealist philosophy, the world of eternal ideas, and the pursuit of harmony and suprasensory truth.

• *Bust of Aristotle.* Aristotle represents rational inquiry, logic, and the empirical method. His presence alongside Plato highlights the unity of two modes of cognition – idealism and realism.

• *Cretan Labyrinth.* Referring to the myth of the Minotaur and the labyrinth built by Daedalus, it symbolizes a path of trials, the search for truth, and the triumph of reason over chaos.

• *Elysian Fields.* In Greek tradition, these are paradise dwellings of the righteous. In the park they represent a zone of harmony, embodying an ideal space of peace, well-being, and the elevation of spiritual pursuit.

• *Bust of Socrates.* Socrates stands for wisdom, self-knowledge, and the search for truth through dialogue. In the park he forms a philosophical triad together with Plato and Aristotle.

• *Tempe Valley.* The Tempe Valley in Thessaly was considered a place of exceptional beauty, dedicated to Apollo and the nymphs. In Sofiyivka it embodies the harmony of nature, the aesthetic ideal of antiquity, tranquility, and beauty.

• *Acherontic Lake.* Acheron, the “river of sorrow,” was the passageway for souls entering the realm of the dead. The lake symbolizes the boundary between worlds, transition, and spiritual purification.

• *River Acheron.* Continuing the motif of the journey into the underworld, it serves as an allegory of life’s path, reflecting profound meditations on existence and death.

• *“Seven-Jet” Fountain.* This fountain symbolizes the fullness of life, the elemental force of water, and may serve as an allegory of the seven arts or the seven sources of world energy. Its name refers to the jets diverging in different directions, creating an image of universal motion.

• *Mount Parnassus and the Terrace of the Muses.* Parnassus – the sacred mountain of Apollo and the Muses – is the center of arts and poetry. The Terrace of the Muses embodies inspiration, creativity, and cultural flourishing. It is one of the park’s highest symbolic points – the summit of spiritual development.

• *“Serpent” Fountain.* In classical tradition, the serpent is a multivalent symbol: guardian of subterranean treasures, embodiment of knowledge and wisdom, and a manifestation of powerful natural forces. The fountain emphasizes the connection between human beings and natural energy, symbolizing transformation.

During the Enlightenment, antiquity was regarded as a symbol of rationality, order, beauty, and harmonious form. In the eighteenth and nineteenth centuries, the use of classical themes in urban landscaping reflected the cult of ancient education, the desire to emphasize high cultural status through copies of ancient masterpieces and classical allegories and myths, and the aspiration to create “European” cities. The Classical Route in Sofiyivka, as well as the broader use of classical themes in urban greenery, represents an allegory of the human journey: passing through chaos and danger, discovering the world and oneself, overcoming the “inner labyrinth,” and ultimately arriving at harmony, beauty, and love.

Key words. Sofiyivka Park, Uman, symbolism, ancient images, Ukrainian parks, Odesa, XVIII – XIX th centuries.